

ՄԵՊԼՈՒ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՆԻ ՏՄԱՆՈՐԵԱՅ

Յիւզրապարտիկի ամենամեծ 10ին, 20ին և 30ին	Տաշկան գինն է 100	Դրամ	Տաշկանցի մի ամենամեծ 100	Դրամ
Սարգսի-Սեփեանի ամենամեծ 10ին	Վեյսաճեայ " 60	"	" Երկու " 80	"
Կաթիլի. Բիշեքաճեայ Բիշեքաճեանի Բիշեքաճեայ	Մի Բիշեք " 4	"	" Երեք " 60	"
Բեքաճեայ. Սեփեանի Բիշեքի Գոթա Բիշեք	Որ Բիշեքի Բիշեքի Բիշեքի Բիշեքի		Սեփեանի Բիշեքի Բիշեքի Բիշեքի	
Չիշեքաճեայ. Պ. Ղ. Գ. Պաշկապարտիկի	Դրամ Երկու Բիշեքի Բիշեքի Բիշեքի		Բիշեքի Բիշեքի Բիշեքի Բիշեքի	
Չիշեքաճեայ	Բիշեքի Բիշեքի Բիշեքի Բիշեքի		Բիշեքի Բիշեքի Բիշեքի Բիշեքի	

ՅՈՒՆԻՍ 20

Դ. ՏԱՐԻ 1860

ԹԻՒ 101

ՎԱՆԵՑԻՈՅ ԳՈՐԾԸ

Չորս տարի կայ, որ կը յուզի խառնութիւն մը Վանեցւոյ մէջ. երբեմն մտորի տակ կը ծածկըվի ու կարծես թէ ալ մարեցաւ, երբեմն յանկարծ կը բարձրի նման Վեյսաճեան հրաբուխի: Կիւթն է քաղքին և գեղերուն տեղափոխան հարկերը զատել, երկրորդ Պօղոս վարդապետն այն տեղերէն խոստում հեռացնել:

Ըստ ինքնիւր այս օրերս ազգային առժամանակեայ վարչութեան ձեռքով գրեթէ լմնացաւ ի մեծ գոհութիւն բոլոր Վանեցւոյ:

Գանք երկրորդին: Ահ, այս երկրորդը շատ հոգեկոտ Վանեցիները. շատ նեղութիւն պատճառեց անոնց և մէկ քանի անգամ ալ մասնաւոր շահուն գոչելով զանոնք կործանեց:

Տակաւին մնացած չենք կրնար բնականօրէն, որ Վանայ մէջ Պօղոս վարդապետին կուտակիչները պատճառ եղան եղբայր եղբոր դէմ հանելու՝ գեղացիներն քաղաքացւոյ դէմ գրգռելով: Ինչէ մինչև հիմայ Պօղոս վարդապետը Պօլիս գտնուելով այն տեղը քիչ մը հանգչած էր նէ ալ անոր այս տեղ կողմնակիցները այս օրերս դարձեալ գրգռելով, դարձեալ զանի Վանայ առաջնորդ ընելու կը ջանան: Վանեցիք կ'իմանան ու ամէնքը մէկէն դէմ կը կենան: ու չէ թէ Պօղոս վարդապետը իրենց առաջնորդ չեն ուզեր և Իգնատիոս վարդապետէն չեն զատվիր՝ հապա, ինչպէս առաջուց ալ, Պօղոս վարդապետին ի Վան մտնելն ալ չեն ուզեր: Իսկ այս անգամ միայն քաղաքացիները չեն զանի

չուզողները, այլ նոյն իսկ այն գեղացիներն ալ, որ տարի մ'առաջ ասոր համար թուր կը քաշէին իրենց առաջնորդին դէմ, Պօղոսի կուտակիչներուն խաբուելով, խեղճերը ետքը ստրկանալով իրենց յանգետս գործած անիրաւ լուծութեան վրայ իրենց յանցանքը մոռցնել տալու և անոր դէմ դարձան մ'ընելու համար անոնք ալ հիմայ իրենց արդի առաջնորդը կուզեն և աւելի գուցէ քան քաղաքացիներն:

Վրդային առժամանակեայ վարչութիւնը առաջարկեց Վանեցւոյ, որ Իգնատիոս վարդապետը ուզողներն ու չուզողները ստորագրութիւն տան և եթէ ուզողները շատ ըլլան՝ առաջնորդը մնայ, թէ ոչ՝ առաջնորդը փոխվի, բայց չէ թէ անոր տեղը Պօղոս վարդապետն ընտրուելու պայմանով:

Իր լսելուն պէս Պօլիս գտնուելով Վանեցիներէն հազարէն աւելի անձինք երկու շաբթի օրը Պատրիարքարանին դուռն իջան և երբ իրենց ըսվեցաւ թէ Իգնատիոս վարդապետը ուզողները Սուրբ Խաչի եկեղեցին թող երթան ստորագրութիւն տալու՝ այս բազմութիւնը արեւոյ նման իրարու վրայ կուտակելով վաղեցին գային հոն ու իրենց ազատ կամքը յայտնեցին թուղթին վրայ:

Ըստ իմանակեայ կառավարութիւնը սրտէն է, կը լսենք, որ այս տեղի ստորագրութեան զատ ստորագրութիւն մ'ալ բացվի Վանայ մէջ հասկրցվելու համար թէ այն տեղ ալ արդի առաջնորդն ուզողները մեծազոյն մաս կը կազմեն թէ ոչ: Վրդի բայց մենք արդէն կ'իմանցենք թէ նոյնը պիտի գրանեն հոն ալ, ինչ որ դուռն հոս երկու շաբթի և

ասոր ալ ապացոյց՝ արդէն Վանէն ճամբայ ելած է բաղմաթիւ ստորագրութեամբ աղերսագիր մը առ աղգային կառավարութիւն ու ըով իրենց առաջնորդին հաստատութիւնը կը խնդրեն : Կը յուսանք, որ աղգային վարչութիւնը ապօրինաւոր չը համարիր այս աղերսագրին ստորագրութիւնները և չ'ուշացնելով կը կատարէ Վանեցւոց խնդիրը ու կը հանգստացնէ մեր այն բաղմաթիւ եղբայր սիրտը :

Կը ցաւինք նաև և չ'ենք կրնար սրտաւ կել այս ցաւերնիս ալ, որ առ ժամանակեայ ժողովին անդամներէն մէկը մեր սիրուն Վանցիներն վարձկան համարեր է . ասոնց շատը աւուրչէքով եկած են հոս ըսելով : Կը ցաւինք, որ այս անձը մեր Հայերը սուտ վկայ և ուրիշ ձեռքին մէջը գործիք ճանչելու կը համարձակի : Եւ մեր աղգին պատուոյն կը դաշի և Վանեցւոց կողմէն կը բողոքենք այդ անձին դէմ : Հայը կրնայ խաբւելով գէշ գործ մը ընել կամ ուրիշին գործիք մ'ըլլալ, բայց Հայը երբեք գիտցածին հակառակը վիայելու և իր համոզման դէմ գործելու անիրաւութիւնն ու անօրէնութիւնը չ'ընէր . ընդհանուրին համար կը խօսինք . — Հայը այդ վաւերութիւնը յանձն չ'առնէր և մանաւանդ այն Հայը, որուն սիրտը տակաւին խռոված չ'է այլ և այլ տպաւորութիւններով, որ իր երջանկութիւնը հարստութեան մէջ գտնել սովորած չ'է :

Չ'ենք յուսար, որ Հայ մը, խելացի և երեւելի Հայ մը, աղգային գործոց պաշտօնատարութեան ընտրված Հայ մը ասանկ անպատուութիւն և վատանութիւն մ'ընէ Հայ աղգին . չ'ենք սպասեր ասի մէնք, այն օտարներէն իսկ, որ քիչ շատ ծանօթութիւն ունեցած են Հայոց վրայ :

Ստիւառ տարված Հի-սիսաֆայլ օրագրին Սայիա ամսուն թերթէն հետեւեալ կՈՄՍ ԷՄՄԱՆՈՒԷԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻ յօդուածը մեր թերթին մէջ օրինակելը մեր ընթերցողոց հաճելի կարծեցինք :

Ազգութեան հաստարանը և ըստիք է հասարակ ժողովուրդը : Կի աղգ, թող սրբան կամի, հարուստ լինի երեւելի մարդերով, այնու ամենայնիւ այդ աղգի ազգութեան մեքենան շարժվում է հասարակ ժողովուրդի վերայ, սա է այդ մեքենայի առանցքը, ըստիք և հաստարանը :

Աղգի մէջ երեւեցած մեծատունների, իշխանաւորների բարօրութիւնը չ'են կարող ամբողջ աղգային երջանկութիւն և թէ մասնակց չ'է դրան հասարակ ժողովուրդը : Հասարակ ժողովուրդի երջանկութիւնը պիտի երեւի նորա ընտանեկան և

անտեսական աղահալութեան մէջ, նորա խղճմունքի և բանականութեան աղատութեան մէջ : Մասնաւոր մարդիկ, շատ անգամ, ոչ թէ միայն չ'են կարողել իւրեանց բարօրութիւնը երբ նոցա աղգը ենթարկվել է մի թշուառ յեղափոխութեան այլ մանաւանդ օգուտ են քաղել դարանից և առաւել ապահովել են իւրեանց բարեկեցականութիւնը :

Երբ և իցէ խօսելով աղգի վերայ, միշտ մեր աղգի տուղեւ ունինք Հայոց հասարակ ժողովուրդը, և աղգ տեսելով չ'ենք խմանում այն մի քանի մարդիկը, որ արժանի սանդուղով վեր էին բարձրացել աղգի մակերևութիւց, ուղ այն խելք և կարեկցութեան արժանի ժողովուրդը, որի վերայ ծանրացել է աղգային ապագադութեան հետեւեցողը : Կոմիսիոնար տիրութիւն է ձգել միշտ իմ սրտի վերայ մտածութիւնը, թէ աշխարհի երեսին գտնված ամենայն աղգի մէջ հասարակ ժողովուրդը ենթարկվում է աւելի ծանր զրկումների և ստաւապիւքի, մինչ խորտակված էր նորա աղգութեան մեքենան, քան թէ մասնաւոր մարդիկ, այն, մեծատունը և մասնաւոր, որա հակառակ, ամենափոքր երջանկութիւնը վայելում է հասարակ ժողովուրդը, մինչև անգամ, երբ ներքոյն մէկը աղգութեան մեքենան, քան թէ մասնաւոր մարդիկ, որ դուրս գալով հասարակ շրջանից, բարձրացել էին սորա հովանիից :

Այս բանի պատճառները քննել և բերել յիշատակարանիս մէջ, չ'ենք համարձակութիւն : Հարկադրվում ենք այդքան միայն տեսլ, որ հին բարոյական աշխարհի և հին խելքերի գրութիւնները չ'են կարող այլ հետեւեցող դուրս դնել :

Աղգային շինութիւնը, բնական կերպով, պիտի յառաջանայ ցածից—հիմքից, այդ հիմքը է հասարակ ժողովուրդը : Այն մարդը, որ սիրում է աղգը, որ նուիրում է իւր անձը աղգի բարոյական սպասարութեան, պարտական է ծառայել ոչ աղգի կուսքերին, այլ, հասարակ ժողովուրդի օգտին : Հասարակ ժողովուրդի կազմվածքը աղգութեան մեքենան, լուսաւոր մարդիկ կարող են, և պարտական են միայն ուղղութիւն դրոյի և ընթացք տալ այդ մեքենային :

Մեր աղգութեան մեքենան ջարդված է : Անտուութիւն էր, եթէ մտածէինք դրոյի տալ մեքենային, մինչ նա խորտակված, և նորա գործարարը ջիր ու ցան և ժանգոտած, չ'ունէր այն ամբողջութիւնը և կազմութիւնը, որ կարողանար շարժվել և գործ կատարել : Աղգութեան մեքենայի—հասարակ ժողովուրդի վերանորոգութիւնը հնարաւոր է միայն, գիտակցութիւն անկելով նորա մէջ : Իսկ գիտակցութիւնը բղկում է լուսաւորութենից :

Լուսաւորութիւն, ահա մի մեծ և հոյակապ խնդիր, որ աղգի կարողքը և ուսումնականը պարտական են լուծանել : չ'իցա աշխարհի երեսին մի այնպիսի բան, որ ահաբեւ լինէր խաւարից, սա մի զարհուրելի ֆարադայ է, որի տակ իրաւունք ունին մարդիկ և մահ ենթարկել : Աղգը լուսաւորելու գաղափարը այն ժամանակ միայն կարող է իրագործվել, երբ հիմնած ու պահպանված էին բուն աղգային դպրոցներ, որոնց մէջ պիտի լուրջ հայկական խօսքը, ուր Հայոց բառերով պիտի ներս մտնէին աղգի դաւանները մէջ զանազան լուսաւոր դպրոցաւոր : Աղգային չ'են ճանաչում այն դպրոցը ուր հրամայվում է խօսել Ռուսերեն, Ֆրանսիարէն, ասլա երէն Հայերէն :

Թող շարժվին գերեզմանի մէջ մեր Արամ նահապետի ու կերբ :

Իրաւունք ունի եղած Հայ բանասերը, մինչ սորանից քանի տարի յառաջ դուրսէր հետեւեալ տողերը, նուիրված Արամ նահապետի սուրբ յիշատակին :

« Բեզբո սիրական հոյերնի բարբառ

Չգուժէ անոյշ այս խնկի բուրվառ :

Յուրանական բո օթեանից :

Այս խնկի բուրումը ընկալ նարանից :

Կողմէ նորան կեանք սրդէս նահապետ :

Սիրական լեզուիդ իբրև արթուն տէր :

Նա նոր է զարթել

Դարաւոր քելից

Հին փոշին նոր է

Թափել վերայից :

Բո օրից այսօր քանի դար անցաւ,
 Բերական լեզու դ ինչ օրեր տեսաւ,
 Բանի հալածանք, քանի նեղութիւն,
 Եթէ օտարից, դեռ այնքան ցաւ չէր
 Նայն իսկ եղբարք թշնամի էին
 Այն նա իրական քո սուրբ աւանդին:

Բայց արդ բարձրացաւ
 Հնութեան փոշուց,
 Յաղթանակ կանգնեց
 Սիրական լեզուդ:

Օրհներ, նահապետ, օրհներ, սիրական,
 Բո սուրբ այս լեզու, աղգասեր Արամ:
 Թող ծաղկի, աճէ,
 Թող պառուդ բերէ,
 Սուրբ յիշատակիդ
 Նոր փառք պատրաստէ:

Դպրոցի աղգայնութիւնը կախուած չէ աշակերտների և վարժապետների լոկ հայութենից, լեզուն է, որ միմիայն կա-
 րող է այդ վերնադիրը դնել դպրոցի ճակատին: Այնինքն և ա-
 մենայն բնութենութեան անարժան պատճառ է, թէ օտար
 լեզուներ խօսեցնելով ազգի զաւակներին, պիտի վտարեն նրանց
 նորանց այդ լեզուների մէջ, առաջին հարկաւոր բանը չէ, որ
 ազգի զաւակը ուսանի օտար լեզուներ, դորա հակառակ,
 պարտական է նա քաջանալ իւր լեզուի մէջ: Հայերը դեռ խօ-
 սել չգիտեն, թող ուրեմն Հայ մանուկը, նախ և յառաջ որ
 պէս Հայի զաւակ, ուսանի իւր սեփական լեզուն և ապա օ-
 տարին:

Աղգութիւնը յառաջ է, քան թէ ընդհանուր մարդկուի՛ր,
 և ամենայն մարդ իւր աղգութեամբ մասնաւոր ընդհանուր
 մարդկութեան մէջ: Սուտ է այն լուսաւորութիւնը, որ պիտի
 լինի օտարի լեզուով, որաւ փայտը դառն փորձեր շատ ան-
 դամ կատարել է մարդկութիւնը: Ազգի հոգին և ազգի սիր-
 ւոր կարող են իւրեանց յատկութիւնը և որակութիւնը մաքուր
 պահել միմիայն կերպարանագործվելով աղգայն լեզուի աղ-
 գեցութեան տակ, առ ճշմարտութիւնս ուրացողը, ուրացող
 է աղգութեան:

Դպրոցի օգուտը պիտի հետեւի նորա ուղղութենից, ա-
 ռանց խոջի և մտքի աղատութեան չկայ լուսաւորութիւն:

Ազգի դպրոցն է այն գործարանը, այն արգանդը որ յղա-
 նումէ ազգի զաւրճ օրնունդս, ինչպէս բնական աշխարհի մէջ
 ծնածը պահում է իւր ծնողի տակը և բնական սրտով լինելը
 այնպէս և աշակերտը կրում է իւր վերայ դպրոցի գրգռը: Կա-
 ռավարկքը կամ դատարարիքը դպրոցների, որ չլուսաւորե-
 լով ազգի օգուտը, չարաչար էին գործ գնում իւրեանց պաշ-
 տօնատարութիւնը, յանցաւոր են լինում ազգի առաջը, և
 այս յանցանքի գաղափարը միմիայն կարող է բացատրել այս
 դարձուրել բաւեր աղգաստանութիւն: Եթէ դպրոցի խորհուր-
 դը և նպատակը համաձայն չէ ազգի էական օգուտներին, է-
 թէ նա մի մեքենայ է: Հայի զաւակի մէջ օտարութիւն պատ-
 ուստեւր, լաւ է մանուկներին տգէտ Հայ մնալ, քան թէ
 դառնալ թերակիրթ Հայ:

Բայց մեր ազգի դրութիւնը այնպէս է, որ նա չէ կարող
 իւր ներկայ աւելանքի մէջ պատրաստել այնպիսի դպրոցք, որ
 կարող էին տիեզերական կրթութիւն տալ ազգի զաւակներին,
 սոքա հարկ և հարկ պիտի գիմեն օտարի դպրոցը և այն անդ
 ուսանին: Այն, այս իրողութիւն է, բայց աղգայն դպրոց-
 ները պարտական են բանալ մանուկների միտքը, պիտի անկել
 նոցա՛մէջ աղգութեան սերմը, փառել նոցա քրտում հայուն
 կրակը, մի խօսքով, կատարել այն բնական պարտականու-
 թիւնը, որ ծնողք պիտի կատարեն իւրեանց ազգի օգտի հա-
 մար, և որ մնացած է երեսի վրայ բնական կամ դատարարակա-
 թիւն չլինելուց մեր մէջ:

Ընտանեկան կամ մայրնի դատարարակութեան մէջ է աղ-

գի աղգայնի սերմը. բայց մեր ազգի մայրերը տալիս են աղ-
 գին կեղեւով միայն Հայ զաւակներ:

Հայ կանայք, ձեր պէս չկին ձեր մայրերը, նոցա սիրող
 դարկութեւր աղգութեան համար, ազգին հասած հարուածներ
 լին, քաջութեամբ մասնակից եղան նոքա, իւրեանց ամուսին
 ների հետ միասին: Հոքա չուրացան ազգի օգուտները, նոքա
 պարկիւն ցոյց տուեցին իւրեանց կանայցի կերպարանքի տակ
 և երբէք չկամեցան, որ նայէին նոցա վերայ, որպէս մի խա-
 ղակիկ, կամ, որպէս մի հագնված զուգված պաճուճապա-
 րանքի վերայ: Հինգերորդ դարում, երբ Հայոց ընտիր որդի-
 քը զոհ գնացին պարսկական վեշապին, նոցա մայրերը, կա-
 նայքը, քայրերը և դստերը պահաւ չեւեցան այն քաջերից,
 որ ազգի սրահպանութեանը համար քաջութեամբ ընկան պա-
 տերազմի դաշտում: Հոքա մուսացան իւրեանց կանայցի տկա-
 րութիւնը, իւրեանց փափկասնունը կեանքը, դուրս եկան իւր-
 եանց փառահեղ բնակարաններից և պարզ երկնքի տակ, դեռ
 նի վերայ տարածվելով չարաչարակից դատաւեցան առաքելի ղեկ-
 ուսմանը: Ինքեանք հոգացին իւրեանց պիտոյքը և աղակիւն-
 ներից չլուսաւորեցան, մարդ չկար նոցա ձեռքին ջուր անող
 կամ այն պարզ կերակուրը եփող, որով աղրութեան է իւրեանց
 ձեռքի արուեստով կերակուրեցան նոքա և տեղութիւնից նշա-
 նակված ռոճիկը ամբողջ հոտուցին իւրեանց կարիճ տղամար-
 դերին: Փայտուցան և ծխոտուցան սենեակները և առա-
 դասները նորահարսերի, և սարգի ոտայն պատեց նոցա նախ-
 կին շքեղութեան վերայ: Հասն ձեռքեր անցան, շատ դա-
 րուններ էկան, նոցա հետ միասին և դարձան ծիծեռնակներ,
 բայց նոցա աղամարդիկը յետ չդարձան, նոքա իւրեանց պրի-
 ութիւնը նախատինք չհամարեցին ինքեանց, այլ մանաւանդ
 պարծանք, առաքելի ժառկարութեամբ հարմանալով երկնա-
 ւոր անահ ժեպային: Այսպէս էին մեր հին մայրերը և քո-
 լերը, այսպէս էին մեր կանայքը, բայց ինչ մնաց այն օրից:

Հայ կանայք, ձեր հետ է այսօր իմ խօսքը, ազգի վերա-
 նորոգութիւնը և փրկութիւնը լոկ երազ է, թէ՛ փառած էր
 այդ ազգի բնական կան կեանքը: Տէրութիւնը բաղկանում է
 բնականներից և սոցա որակութիւնը, ոչ թէ միայն, ցղա-
 նումէ կառավարութեան վերայ, այլ մեծապէս պատճառ է
 նորա ապահովութեան կամ կործանութեան:

Մեր բնական կան կեանքը նման է մի կեանքի, որ միմիայն
 կարելի էր անուցանել պանդոկներում: Մեր բնականների
 մէջ լաված խօսքերը են կերակրի, հանդերձի, զբօսանքի և
 այլ զուարճութենների խօսքեր, և շատ անգամ այս տղայա-
 կան բաները հերիք պատճառ են լինում բնականների կարծեց-
 եալ երկանութիւնը ևս խանգարելու: Ուր է այն բնականները
 կամ աւելի լաւ, այն մայրը, որ մօր պէս խօսում է իւր զա-
 ւակների հետ, մենք չտեսնեք դեռ ևս, և չտեսնելու պատ-
 ճառը այն է, որ մեր կանայք կորուսել են իւրեանց խորհուր-
 դը: Մայրը պիտի ուսուցանէ իւր զաւակներին աղգայն լե-
 զուն, մայրը պիտի անկէ տղայական սրտերի մէջ աղգութեան
 սերմը այնպիսի խնամով և հոգեարարութեամբ, որ հիւսիսի
 ցրտաբեր մերկը կամ հարաւի տքող տօթը չկորսնանային չա-
 րացնել նորանից ծելու բայրը, ջառակների մայրը է դեր-
 դատանի մայր, իսկ դերդատանների մայրերը աղգի մայրն
 են: Բայց ինչպէս են մեր աղգի մայրերը ներկայումս, արդ-
 եօք իւրեանց կեանքի մէջ մի օր, մի փամ, մի վայրկեան մտա-
 ծում են իւրեանց զաւակների մասին բարոյապէս, մենք պա-
 տասխանում ենք, ոչ:

Հոքա դեռ նոր աշխարհ բերած մանուկը, ըստ մեծի մա-
 րին, յանձնում են օտարապէս դպրակներին, Հայի զաւակը ա-
 ճում է օտարի կրթով, օտարի լեզուն և հոգին ներս է մտա-
 նում նորա մէջ այն կաթի հետ, որ սուրբ չէ մեզ, Հայ տի-
 կիւնը ամօթ է համարում իւրեան ծիծաղ իւր զաւակին,
 ինչպէս կարելի է, որ նա երախայի պատճառով յետ մնայ
 խրախճաններից, պարահանդէսներից և դիմախհանդէսներից,
 թող երկխայն աճէ ուրիշ հոգաւարութեամբ, թէ՛ Հայ չե-
 լինի, դո՛ւն մարդ կը լինի, թէ՛ Հայի կրօնքը չմանայ, դո՛ւն
 ուրիշներ կ'իմանայ: Մեր շրթները պրկում են այս խօսքերը
 կրկնելու ժամանակ, և զարմացած ամօթապարտութեամբ մեր

խղճեալներն առաջնէ, մտածելով, թէ մինչեւ որ տառիճան աւերանքի և բոլորական զեղխութեան շնորհակէն չհարձակ մեր կանայքը:

Ընկալաք էր մի խօսք ևս առել մայրաքաղաքներում զբտանալով Հայ կանանց մասին, նոքա վաղ ուրիշն կրած են մեր համար, կրած են և նոցա զաւակները: Կոյտ հայու իր զուգէ և բնական նորանից, որ տարին մի անգամ դնում են Հայ և կիւղիցի և մինչև անգամ խոտովանութիւնը ևս կատարում են օտարի լեզուով: Ահա վերջացել էր մեր հաշիւը նոցա հետ: Բնորոշ մենք, որ նոքա լուրսն իւրեանց բրինձօղման մէջ, մարտ թեան մի վիճից, միւս ապառաժին զարկելով, այլ իրաւունք չենք համարում երես թեքել բոլոր Հայաց ազգի կին մարդերից, որոնցից զեւ ևս յոյս ունինք, և սոցա վերայ ստորին զարկում են մեր նիւթը:

Հայ կանայք, անցաւ այն ժամանակները, երբ մարդիկ նոցա մէկն կանայց վերայ, որպէս օտար կներկ վերայ: Անցան այն ժամանակները, երբ կանայք համարուեցին որպէս մի աղբոսք, ինչ, կահ, կարսովք, գնելու կամ վաճառելու բան, անցան և յիս զաւաճելն միտանալով այն ժամանակները, երբ օրերը տա ուղեքը նոցա մէկն կանայց վերայ որպէս մի ծնողաւոր դարձանք մեր վերայ, որ զինուոր էր պատրաստում Հայրենիքի համար: Անցան այն ժամանակները, երբ կանայք համարուեցին երբեմն ստանալ և երբեմն հրէշտակ, այժմ, այս մարդասեր դարձաւ, բուստ սրտալ աշխարհը նոցա մէկն կանայց վերայ: Դու ճանաչել է այժմ այն մեծ և խորախորհուրդ պաշտօնը, որ վիճակէր ևս Աստուած կանայց ազգին ցուցանելու:

Հայ կանայք, դուք որպէս ևս նոր ժամանակների ծնունդ այնու անկասկած զաւոր կամ թաւներ էք այն մեծաշողի և խնկիւն քաջ արմատ հիւնքի, ունեց մասին մի փքր վերաւում խօսեցինք, մեծ և անմիթելի պարտականութիւն կայ ձեր վերայ նմանիկ նոցա և հասկանալ ձեր խորհուրդը: Գուք բուսնալուծ չէք, որ միմիայն հազիւք, ուսեք բաժնէք և քնէք, այլ պարտական էք մայրութիւն առնել և ձեր Հայութիւնը լրելել ձեր զաւակների մէջ, մեք անմահ ենք մեր զաւակներով, ինչպէս մեր նախնիքը կենդանի են մեզանով: Յիշե՛ք ձեր ազգութիւնը, ձեր զաւակների գաղց օրերը, յիշե՛ք ձեր հին մայրիկի բաշտանքը և աշխատե՛ք Հայեր առաջ միջ ինչպէս ձեր նախնի մայրը աշխատեցին: Ձեր ցանկութեւն էք և աշխատութեւնից կախումէ ծաղիկներ և փառաւորել այն, որ հազարների արեւում և բիրբերի արտասուքով պաշտել է մինչև այժմ, նոյնպէս ձեր ծառայութեանց, անհաղթելի էք և Հայութեանց և կախում, որ անշահման մեր հօրերի և մերերի բաշտանքը և մեր բոլորեւն անշարժանք, որ պէս մի կաթիլ ջուր աշուղին ծովի մէջ:

Հայ կանայք, մեր ազգը աւերակ է այժմ, նորան պիտայ է զարկելու ևս բոլոր զայն կրօնաւոր ևս ամենայն ժամ և աշխատութիւնը զոր կ'ընեն, և թէ դուք չե՞մարանք ձեր վերայից անհաղթելի և անապարտելի քօղը, և թէ դուք չե՞ հազարեք հայութիւնը, ոչ որպէս բրինձօղման, այլ որպէս զայն ձեր մարմնի, որ աշխուշ բան չէր կորուց բերել հաշիւ ձեր վերայից:

Ամենայն առաւել և գիտա թիւն, զպրօններում աւանդութեամբ աւելցած են և դժուարաւ կը ներդրուեն ձեր զաւակների վերայ, և թէ նոքա ստացած չենք ձեզանից մի ընդունալ կան գաղափարութիւն:

Ձեր արհամիւմ ձեզանից այն ընտանեկան դատարար, կա թիւն, որ պահանջել էր Եւրոպացի կանայցից, առ ժամայ, մինչև մեր ազգի նոր մայրերը, հերքեք և մեղ և շատ չե՞նք հաշիւ կը վնիք, և թէ դուք ձեր հայկական խառն կաթի հետ տաք ձեր զաւակներին նախ, մեր ընդուն, և կրկնալ, հոգով և սրտով հայութիւն, և կրկնալ անձնազոյս սեր զեւ ի ազգութիւնը, զեւ ի մեր արտա կրօնը:

Երբ որ յայտնուի և գնում, վերանալ ծաղիկներ թառաւ, մեծ աղբալութիւն և մեղ աղմուկ անհաղ չկեն, այն պարծանքի մասին, որ ստանալով և Հայութեան, մարդկութեան մէջ: Հայերը պարտական են բուստ արկել և գործել ինչ, ինչպէս խոտով թեան ձեւաւոր, այնպէս ազգերի մէջ, և նոր պիտ թիւն արտածելու:

Հայ կանայք, մինչև այժմ, ձեր ազգիկների մասին ձեր հոգաբարձութիւնը այն է եղել միայն, որ պահէք, մեծապէս նեք, պայծառ և փառաւոր զգնականութիւն և կրօն, տի ա բրինձօղման հարաւոր պայմաններով, որ յայտնաւորուեցին նեք նորանց արան կարել է մի հարաւոր մարդու հետ: Հասն այն է եղել, որ աւաղութիւն զարձագած չէք, փետայայտի հասակի, բարոյականութեան, խելիքի և բանականութեան վերայ, թողունք, որ շատ անգամ ձեր ազգիկը ոչ թէ միայն չէ փրկել իւր փետայայտն, այլ անսանկ չէ կանգնել այն հարաւոր, բայց անհաւանելի փետայայտի երկար: Այս չէր ձեր մայրենի պարտականութիւնը, դուք ձեր ազգիկներից պիտի նոր մայրեր պարտաւորեք զազգ սերունդի համար, դուք, ձեր ազգիկների մէջ պարտական էք անկել և անաշատել ազգութեան տունը և ծնողական աւար բրաւունքներով պարտք դնել նոցա վերայ, նոյնը, աւելի անկողնացած տալ իւրեանց զաւակներին: Տղաների մասին ևս աւելի բաւ չէ եղել ձեր հոգաբարձութիւնը, նոքա նոյնի և ազգութեան անունը անհաղ չած չստան ձեզանից, դուք ևս են կիւղի նախնականութեան ծաւալելու: Գուք պարտական էք նոր հայեր պարտաւորել նախնից և ազգութիւնը, լեզուն և կրօնը յանձնել նոցա, որպէս մի արաղան և անկողնացն աւանդ, կապիւղով, որ տանապատիկ շահեցուցած յետ ամեն պէս նախնական աւանդը իւրեանց զաւակներին:

Հայ կանայք, մեր ազգը մինչև այժմ, ազգիկէ սղարկել խղճութեան մէջ, նա միմիայն է կերել հայի սեղ և նորա խնկըր խառնելով և եղած արտասուքով: Բռնակալութեան մեղ ձեր այնպէս տառակի ջարդել են մեր ազգը, որ մինչև այսօր չէ կարողանում զգաւորանալ իւր ուշաթափ վիճակից, քննել իւր անձը, քննել իւր անցածը, իւր ներկան և հոգալ տալ, գայն մասին: Այս է գլխաւոր պատճառը, որ ամենայն թըշուառ վիճակ տանել է եղել մեր խղճը և բարաքանդ ազգիկ: Նա, և կրկնալ ժամանակ ամբարձր ազգիկի դառն բաժակների, մտացել է աւելի բար արմեւալ գաղափարը: Դեռիւր յոյս, աշխարհի բաւաւորութիւնը, օրէ օր թաւալանում արաւի ազգերի կերած ձեռքերի ատաղութիւնը, այս դարաւորաւոր հազին գործանում են նոցա վերքերը և բռնելով ցանկալի ձեռքից հանում են ցեղից և աղաւթութեանց զեւ ի վեր, զեւ ի մի երջանիկ կենալ:

Մեր ազգը վաղուց մտացել է ցանկանալ, այն, նա առնել է և ունի այս զգացումութիւնը, բայց միմիայն արժամի և ոսկու վերաբերութեամբ, զորա հակառակ մի բարոյական պարծանքի գաղափար, մի ընդհանուր ազգային շինութեան գաղափար նորա մեքով և չէ անցել: Մեղ մնում ցանկանալ այդ ստատաւաւոր գաղափարին, իսկ թէ՛ Հայացի մեղ իրաւոր ձեւ, այն ժամանակ մեղ յաջորդ պարտաւորել և ուրախել նոյն անունը, որ նորա աշխատել իրաւոր ձեւ, անգրգաւել ի հաղով և ցանկութեամբ, ինչպէս երբեմն Միտեն ցանկաւ նուեք հանել Աստուծոյ ժողովուրդը աւանդ երկիր:

Հայ կանայք, դուք, ինչպէս և բոլոր արարածք, մահաւոր նոցա էք, ձեզ յիշատակ չեն, ձեզ փառք չեն ձեր փայլուն գործերը կամ ուսած բրինձօղմանը, ձեր պարծանքը և յիշատակը են ձեր զաւակները: Կոյտ ձեւալով և նոցա արժաւորութեամբ պիտի փառաւորվին և անմահանան ձեր աւանդները, որա հակառակ, նոցա անորձնաւորութեամբ պիտի մեռնեն և ոչնչանան:

Երբեք թէ լսել լինէր ձեզ իմ ձայնը, և բան թէ մի քանի դահ փրկել իմ այս արտասու փառաւոր փոքրերը և որան պիտի միմիայն թիւն ևս, յայտնաւոր մի զգաւորաւ աւելի պիտի բարձրանար ազգային փրկութեան հարկների վերայ:

Հայց ներկայումս, կրկնում ենք, միեղդեալ չկայ դեռ ևս մէջ անգամ ընտանեկան կամ մայրենի գաղափարութիւն, այս պատճառով, ազգային զգացք պարտական են կատարել այս պաշտօնը բնորոշ խոտով:

Մեր ազգին հարկաւոր է ընդհանուր բաւաւորութիւն, որ պէս լի ազգը զխառնութեամբ անանց, այս կամ այն մասնաւոր գիտա թիւն չունեն այն խորհուրդը, ինչպէս մասնաւոր անանք և Հայաց ազգը շատ անգ զեւ ի կրկնալ աւելց իւր, շատ անգ

կորած է մինչև անշամ և լեզուն, այս պատճառների հիման վե-
րայ, առաջին փայլը պիտի լինի, նախ և յառաջ կենդանացնել
մայրենի լեզուն, ապի զաւակներն որտիմ, հոգու և բերանի
մէջ, անհետացնել մեր միջից թուրքերէնը, մարգարէներէնը,
փրօցէրէնը, կամ ուրիշները, որ բռնել են աղգային լեզուի տե-
ղը: Հայաստանի բոլոր գիւղերում և քաղաքներում հաստատել
պարզ դպրոցներ, որոնց պաշտօնը էր լեզու և գիր ուսուցանել
աղբի զաւակներին: Այնպիսի գեղերում, ուր ժողովրդի շքու-
ւորութիւնը արգելադրել է այս դպրոցների կառուցումը:

Ենթադրուի, որ հոգի և լեզու տեղութեան մէջ, գիւղա-
կան քաջանան զրկուած իւր ծովայն, և թէ յանկարծ մի տղայ
կամ աղջիկ երեւի նորա ժողովրդի մէջ, որ գրել կարգաւ չգի-
տէր: Քաջանան ունի իւր ծովայն ցուցակը, նա գիտէ, թէ որ
գերդաստանի մէջ քանի զաւակ կայ, և ի՞նչ է ծնողք չկամեալն
իւր ժամանակին ուղարկել իւրեանց դասակը քաջանային, սա
կրաւունք ունի դատաւորի ձեռքով պահանջել:

Նախարարայ, միմայն Հայոց լեզու ուսանելը մի մեծ բան
է, և դարձաւ գեաւ աղբը չլուսաւորեցինք, և թէ հասանելիք
և ուրիշ նպատակին, բայց դա այն առաջին աստիճանն է լուսա-
ւորութեան սանդուղքի, որի վերայ չկիտած, չէ կարելի հե-
տեւանելը կոխել: Մեր աղբի մէջ աշխուշ չկայ, ամենայն բան
հարկաւոր է նորից սկսանել, բայց թող չվատնենք փորձել մար-
դիկ, թէ բան չլինելով, այժմէն իսկ կորած էին Հայերը, ո՞չ,
նորա կորած չէն, այլ միայն գտանելու մի այնպիսի ճանա-
պարհի վերայ, որի վերջը կորուստ է:

Մարդու լեզուն մի խնդրած վեճակի մէջ գտանվում է ներ-
կայումս, մարդ կու լեւան մէջ երևում է մեծ դարձանէութիւն,
մեծ շարժողութիւն, և այն աղբը, որ չկամէր ինքնուրոյնարար
շարժվել և գործ կատարել, իսկ կ'երթայ մի ուրիշ աւելի գոր-
ծունէայ և խելացի աղբու լեւան, ասացինք, ով ահանջ ունի
թող լսէ:

Մի կողմից քաջանաներից պահանջւում աղբի զաւակներին
գրել կարգաւ ուսուցանել, միւս կողմից անհրաժեշտ են աղբա-
յին օրինաւոր դպրոցներու հիմնադրութիւնք: Բայց այս լուրջ
խնդրէն կարող են հիմնով աղբ դպրոցքը, մինչ ոչ արժա-
թագուի կայ և ոչ վարժապետք: Այս ևս մի ահաւոր խնդիր
է, որի լուծումը որքան դժուարին և անհնարին է երևում շա-
տաւին, դորա հակառակ մեզ շատ հեշտ: Այս առից հարկա-
ւոր է աղբի կամքը, և թէ սա չէ մեզ ևս կամ չէ դադարել ներ-
գործելուց, և արժամը կը կանաչի և դատարարակներ կ'երե-
ւայ: Տարակոյ չկայ, որ այսպիսի գիւղաւաններում հարկաւոր են
փճաւան հնարներ, կիսախուր հնարներ ոչ թէ միայն չէն հա-
տ ջանում այն նպատակին, այլ մեծ աղէտ միտաւար են և՛ նիւ-
թական և՛ բարդական կողմից:

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ Ի ԴԻՄԱՅ ԱՆԻ ԲԱՆԱԲԻՆ

ԱՌ ՕՐՈՐՈՐԷ ՌՐ *

Հիւ անդու լեւան ցաւն է կարել աշխուշ քաւն,
Բաւել տեւ կարցիւ իմ աղբ ու սաւն,
Երբ պատահիս Արարատայ որդի կին,
Բաւն նորան, Հայոց կուսանի իմ սիրուն:
Թե՛ բու լինի չի՛ պահանջել, « օր օր օր »
Սի՛ նորդեր նորա ցաւեր նոր ի նոր,
Նորա պատգմ էլ չի՛ փայլում ի յերկին,
Չի՛ երևում ի նորա այլոց անդամոր:
Ի նշան քաւն գայ՝ նորա ողբաւոր՝ աշխուշ,
Երբ կը նայի իւր հետ մեւում քաւնքուն,
Որ չը պիտի քնած տեղից վեր կենան,
Խորախոյ կարգան աստանգան լամբուն:

Տե՛ս կառնի Հայոց աշխարհի, թիւ 3:

Որոնք որ զիս՝ չեն ճանաչում գլխովին,
Չեն մտածում սղեղանիք իմ ցաւին,
Օտարները զգում են իմ խղճութիւն,
Բայց Աղբը Հայոց՝ զիս մտածան բնաւին:
Թող ես չբեւ, իմ տեղ լինի Չոր Վայոց,
Կարոց արդեօք մնալ անկաց և անխոճ,
Մէկ կողմիցը՝ զիս վառում է իմ ցաւեր,
Եւ միւսիցը անծախաղէս՝ սրտիս բոց:
Ան սին տեւմ, որ մին թողում ցաւերիս,
Ո՛վ հոգ տանի ծովում չուար նաւերիս,
Չկայ Վահան, չկայ Վարդան և Գագիկ,
Յաւելար կեանքիս՝ չը յաջորդէ մէկ Մայիս:

Երբեմն էի Հայոց պարծանք պարծանաց,
Շքեղ պաշտ Բագրատունի որդեկաց,
Չէր լին Նման նորահարսին և փեսայն,
Պճնեալ զգետուք նախանձի քախարհաց:
Մակայն հիմայ կամ ես կամ դաշտ Արտաղի
Հայոց համար առարկայ եմք արնակի,
Ռետի փքր լին կայ՝ բան ունիմ առելու,
Հայոց կուսանի՝ համբերիւր, մի վաղի:

Այս թուղթ քեզի ահա՛ կառնւմ ապաստան,
Դուռով տարեալ հասցնես ի Դերակվան,
Իմ յետագայ ողջ գանգատանք տեղիտեղ,
Այնպէս պատմես, որ լսի բուն Հայաստան:

Անս թէ՛ Չեր անբաղդ Մին սեւաւոր
Չէր կը խօսի այս բողբանք գրաւոր,
Եթէ Մեղուն, Արծիւ, Կուսնիկ, Կաւնին
Ինձնից աւել յարգ ունենի հարկաւոր:—

Ով է լսել, բայց՝ ամօթ այս աւուր,
Մանաւորաց յարգել էր քան զընդհանուր,
Մեղուն, Արծիւ, Կուսնիկ և զոյս կը կայ ինն,
Վայ քեզ Մին թուղթ եղեր առաջմուր:

Աշտ, Միշտ, մեծ Բագարատ և Ներսէս
Երբ յիշում էմ, արիւն կաթի ի սրտէս,
Մանաւորանի գաւառ տունն իմ մարդաշատ,
Չօր ու գիշեր բուռց մնամ առարկել:

Յանկանում եմ, թէ մին Հայազգ դայ առի,
Անբաղդ Մին, վեր կայ, հեղուր քիչ խօսի,
Ռտեղից է բու ցաւերի գանգատը,
Կամ ցաւելով խեղճ գրութիւնս ասխարի:

Ո՛վ է տուել որդեկուն խախոյս,
Բր ուրիշ էլ օրինակեալ տայ ինձ յոյս,
Ո՛չ Մասիս և ոչ դարեց Եօթմարիտան
Ո՛չ անդրանիկն Արարատեան Արշալոյս:

Ուստի թախր Երկայնակից, իմ կուսնիկ,
Թող չի՛ խնդնի բու տեղից քողցրիկ կուսն,
Արարատեան օթեւանին շուտ համար
Պատմի՛ր նորան զիս այս ասիւր զգաւանք:

Վաս, որ ճայն տայ իմ աշխուշ որդեկաց,
Դա մանաւոր նորազարձ հասակաց,
Ինամք տանեն արեւերի քաղաքիս,
Կ'որ արժանի գեղ մատուցեն իմ կենաց:

Մոտի՛ « օրօրով » իմ աշխուշ քաւն չի՛ գաւ,
Խառնել է, անդորրութիւն տուն չի՛ գաւ,
Մոտիս լեւան և Կովկասին անկարծիք,
Բայց տեղունի կայարանում ճաւն չի՛ գաւ:

Փիկար և զան իմ բնակիչք տառ և անդ,
Եւ մնացի պղտորեաց ձեւք ի սրտանդ,
Օրընտօրէ գեաւ կարգ ի կարգ իմ բարինք,
Ինձնակործան, ո՛չ յաւմէք կան ի քանդ:

Այսքան բան է տեղեկութիւն իմ համար,
Թախր գրնա՛ Առաւած տայ քեզ ճանապարհ:

ԱՄԲՐՈՍԻՍ ՏԸ ՊՈՒՓԼԵՈՒ

Ըստ տղին անունը Ամբրոսիոս տը Պուֆլեռ կ'ըսվեր, ու հաղիւ տասը տարու կար, օրւանը մէկը՝ ասկէց վեց ամիս առաջ, երբոր իր մօրը սենեկին մէջ իր փայտէ շինած զօրքերուն պատերազմի փորձ ընել կ'ուտար թըղթէ բերդի մը տալին, հրաման եկաւ հօրը, որ իր զօրքերովը ելնէ Փարիզէն՝ Վերմանիայի մէջ՝ Եօպի զօրապետին ձեռքին տակը եղած Վաղղիացւոց բանակը երթայ անոր հետ մէկ ըլլայ։ Տղան աս լրածին պէս՝ սիրտը թունդ ելաւ, ու ուրախութենէն կրակ ցտակել ըսկաւ աչվներէն, խաղաղիկները մեկդի նեւեց, մօրը գիրկը վազեց, ու ժով մը ճիտը պլլվեցաւ ու անդադար պագներով ըսաւ անոր։

«Վիտեմ, մայրիկ, դուն թող չի տալիք չէս ընէր, որ հայրս իս հետը տանի Անգլիացիները Զարդելու, անանկ չէ»։

Այդ մը ասանկ զատվելու խօսք մը լսելու ըլլայ նե՝ առանց արցունքի չի կրնար պատասխան տալ, ուստի Աստամ տը Պուֆլեռ ըսկաւ, ու աղաչելու կերպով երկանը երեսը նայեցաւ, որպէս թէ տղին անանկ սաստիկ փափաքիլը մօտիկ չ'ընէ։ որ բոլորովին իշխաւ նախըութեան կիրքէ մը առաջ եկած էր։

Պուֆլեռ կամին ալ աչվները լեցաւ, բայց թափած արցունքները ուրախութեան արցունք էր, վասն զի տղին իր նախնիքներուն փառք ստացած ճամբայներուն մէջ միտնելու փափաքը տեսնելով՝ զուարճութիւն մը եկաւ իր վրայ։

Օխնուորական քաջութիւնը աղնուական աղբառոտի մը խիստ կարեւոր առաքինութիւնն ըլլալով՝ Ամբրոսիոս տը Պուֆլեռին զուրկ մնալ չ'էր ըլլար ան առաքինութենէն։ Ըստ պատճառաւ իր բոլոր առած կրթութիւնն ներքէն աստեալի մը պէտք ըլլալիք կրթութիւնն ներքէն։ Իր առաջին խաղաղիկները զէնքերը եղան, դեռ վեց տարու էր՝ հին զինուորի մը պէս մեծ յաջողակութեամբ ու ճարտիկութեամբ զէնք գործածել գիտէր։ Իր դասաւորուն իրեն առջի տուած դասերը հին ու նոր երեւելի զօրապետներուն պատմութեանցը մէջէն ժողովելով տրվաւ։

Եւ իրաւացիէ մեր տասը տարու գիւցաղունին ասկէց արժանի դաստաւ չ'էր կրնար ըլլալ։ Ամբրոսիոս տը Պուֆլեռ մինակ մէկ վարժապետ մը կրցաւ ունենալ, բայց իր միտքը կրթելու ու սիրտը ուղղելու հոգ տանողը իր մեծ հայրը Յովսէփ Մարին եղաւ, որ

Պուֆլեռի կամին ու Փլանտրիայի իշխանն էր ու երեւելի ալ զօրապետ մըն էր, իր անունը Լուդովիկոս չորեքտասներորդին օրովը գաւնըված անուանի իշխաններուն կարգը անցած է։ Ամբրոսիոս տը Պուֆլեռ՝ ուրիշ աղջոց դեռ իրենց լեզուին հասարակ կարգալը չ'տէր չեւտակ չը գիտնալու հասակին մէջ՝ Վերմանացւոց, Անգլիացւոց, Սլոնիացւոց ու Իտալացւոց լեզուով՝ Վերմանիայի, Անգլիայի, Սլոնիայի ու Իտալիայի մէջ եկած գացած գիւցաղուններուն երեւելի գործքերը կը պատմէր։ Մենք ան տարիքին մէջ կեանքն ինչ բան ըլլալը դեռ չը գիտցած՝ Ամբրոսիոս փառքով մեռնիլն ինչ բան ըլլալը գիտէր, բայց չ'էր կարծէր խեղճը, որ վարպետը իր ուշիմ աշխերտին երեւակայութիւնը աղէկ կրթելու համար՝ իր սորվածները անանկ շուտով գործքի դնել կ'ուտայ իրեն։ Հա՛կ չ'է զրուցել, որ աս տղին զուարճութիւնները կամ մանաւանդ սորվելու զած բաները զինուորական արհեստին վրայօք խորունկ անգիւրութիւն ստաւ նախ էր։ Երբոր Պուֆլեռի աղայ կամնը հաւարակ զինուորներու նման հնազանդութիւն ընելու վարժըվեցաւ, անիւ ետքը զօտանքի համար թող կուտային, որ իր փայտէ շինած զինուորներուն սպայի մը պէս առաջնորդութիւն ընէ ու կառավարէ։ Հա՛ւ անգամ պապը ու թուր պարապ կեցած ատեննին երկուքն ալ հաւատար թուով փայտէ զինուորներ առած ուսման սենեակին մէջի գրասեղանին վրայ ահագին պատերազմներ ընել կուտային անոնց։ Ըստ պատերազմներուն մէջ թէպէտ արիւնհեղութիւն չ'էր կրնար ըլլալ, բայց ծեր զօրապետը կը նայէր՝ որ վարպետութեամբ թշնամիին զօրքերը վտանգաւոր տեղունք ձգէ, ասով կ'ուզէր իր աշխերտին աչքը կըրթել ու խելքն ալ ապագային դժար փորձերուն առաջուցմէ պատրաստել։ Բայց ինչպէս վերը ըսինք, Ամբրոսիոս տը Պուֆլեռ աստը տարուն մտեր էր, ալ անմեղ պատերազմներուն ժամանակը անցեր էր, մտքի զօտանքներուն տեղը՝ մարմնայ աշխատութիւնները պիտի անցնէին, վասն զի տղան կը փափաքէր որ առած գեղեցիկ դասերը գործքի դնէ։

Պուֆլեռ կամնը իր զուկին զուրցած խօսքը լսեց նե՝ «Հա՛ւ աղէկ, քեզ հետս կը տանիմ» ըսաւ։ Տղան աս լրածին պէս՝ իսկոյն «մնաք բարով» ըսելով սիւնեց իր խաղաղիկները իր յարգոյ դասատուին ալ մնաւ բարով ըսաւ ու մեծ յոյսով ճամբայ ելաւ, վասնզի իր մօրը օրհնէքն ու աղօթքը իր հետն էր։

Բանակը հասնելուն պէս՝ Ամբրոսիոս տը

Պուֆլէն իր ազնուականութեանը ու հասարակին տկարութեանը չի նայելով՝ ուղեց որ Պուֆլէն կամսին կառավարութեանը տակը եղած զօրքերուն ամեն աստիճանին մէջ մը առնէ : Եղա՛ց հօրը որ հասարակ զօրաց ան կողմին ու կերակուրին պէս ըլլայ իր անկողինն ու կերակուրը , և անոնց ծանր աշխատութիւններուն ինքն ալ մասնակից ըլլայ : Օրհնորները անոր ազնուականութեանը վերայ զնայելով՝ կը նայէին որ անոր կարողութեանը ծանր եկած բաները թող չի տան իրեն . բայց տղան իր զինուորական պարտաւորութիւնները կատարելու համար անանկ խղճմասնեքաւոր էր , որ յայտնի կը զուրցէր թէ ես աշխատութեանէ ու նեղութեանէ չեմ փախչիր : Երբոր անանկ ծանր գործ մը պատահէր որ հին զինուորներն անգամ մեծ դժուարութեամբ պիտի կրնային ընցնել ան գործը , ու ասոր թող չի տային իրենց հետ աշխատելու , մեծ անիրաւութիւն մը կրածի պէս կը բողբէր : Չոր գետնին վրայ պառկելու սորվեցաւ . բայց տառ տարու տղայ մը ուր որ ըլլայ անանկ աղէկ կը քնանայ , որ առջի գիշերը պառկելէն ետքը՝ երբոր հայրը անոր այս զինուորական փորձին վրայ մեծ անհանգստութեան մէջ խնայով եկաւ իրեն , տղան զուարթ գէմբով ու ուրախութեամբ ճիտը պլըմեցաւ ու գրկելով ըսաւ : « Եւ Փարիզի գեղեցիկ անկողինն ձգելուս համար սիրտս տրամի՞ մի . երազիս մէջ տեսայ որ բանակին Սարեշալ եղեր էի » : Քանի մը օրէն ետքը , Լիբրոսիտ տը Պուֆլէն առաջին բուրդէ ժապաւէնները առնելու արժանի եղաւ . աս նըշանը Նօալի ծեր դուքսը իր ձեռքովը անցուց անոր ուսը իր երևելի ազնոյներուն ու Պուֆլէն կամսին բոլոր զօրքերուն աչքին առջին լինէն մարդ ծախի զարկաւ , երբոր բանակին սպարապետը իր պզտիկ բայց շատերէն կտրիճ զինուորին ճակատը պահներով , ըսաւ անոր : « Երբ կ'ուղես , որ ասուէ ժապաւէններուդ տեղը արծրթէ ժապաւէն մը կապենք ուսդ : — Աթ օր անցնի՞ ետքը , տէր իմ , ըսաւ տղան . ասիկայ գեռ նոր առի » : Եւ իրաւցնէ ու թն օրէն ետքը՝ Պուֆլէն կամսին տղան դրոշակի զինուորին աստիճան առաւ . և այս աստիճանը չէ թէ հայրը ինքիւմէն իր զաւկին տուաւ բոլոր զօրքերուն ուղեւորը անոր քաջութեանը փորձը մըն էր ասիկայ : Եւ աստիճանը առնելուն հետեւալ օրը՝ Լիբրոսիտ տը Պուֆլէն սա գիշերը գրեց իր մօրը :

Երբ ընդ հոս :

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Մեր ընթերցողաց մէկ մասը մենէ կը խնդրեն , որ Պ. Խ. Սիսաքեանին Սէճո-այի դէմ գրածները մենք ալ Սեղունին մէջ օրինակենք : Ըտոր մենք ալ ՚ի վաղուց կը փափաքինք և մեզի պատիւ կը համարինք նէ ալ կը տեսնենք , որ թէ մեր պատասխանները և թէ այն հայրենասիրին տքնութիւնները ՚ի միասին մեր թերթը ամբողջ լեցնելու չափ ընդարձակ ըլլալով պիտի պարտաւորինք Սեղուն բողբոլին Սէճո-ային բանդագուշանքն ու ճամբարտակութիւններն ուղղելու ծառայեցնելու , հետեւաբար չը պիտի կրնանք մը նալ յոր կոչում՝ կոչվեցանք : Ուստի ներում կը խնդրենք մեր ընթերցողներէն մեր այս ա կամայ զանցառութեանը համար՝ յուսալով , որ ուրիշ ատեն Պ. Խ. Սիսաքեանին ուրիշ աւելի օգտակար նիւթոց վրայ գրված յօդաւանները կ'ընծայենք մեր ընթերցողաց :

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆ Ք

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս որ արդէն ծանուցած ենք , տրպմեցաւ ու ամեն գրալաճառներուն և եկեղեցեաց գուռները կը ծախիլի գին 5 դուրուշ . այն տեսարակը , որ ամեն Հայ ունենալու պարտաւոր են այսուհետեւ :

Կը ծախիլի նաեւ Բնթերցասիրաց Բնկերութեան գրասենեակը :

Հիւսիսայն անուն ամսօրեայ հանդէսը որ կը տպիլի Սոքուայի մէջ , սկսած է իր երրորդ տարիէն գալու Բնթերցասիրաց Բնկերութեան գրասենեակը : Եւս պատուական հանդէսին ստորագրելի ուղղող հոն կը հրաւիրիլ :

Բարիդէն Պ. Ն. Երամեանին տպած Գրիգորի Նարեկացւոյ Ողբերգութեանց գիրքը , փոքրագիր , սակեղծ և փառաւոր կազմով հասած է Պոլիս Բնթերցասիրաց գրասենեակը : Ուղղող կրնայ այն տեղ երթալ ու գնել :

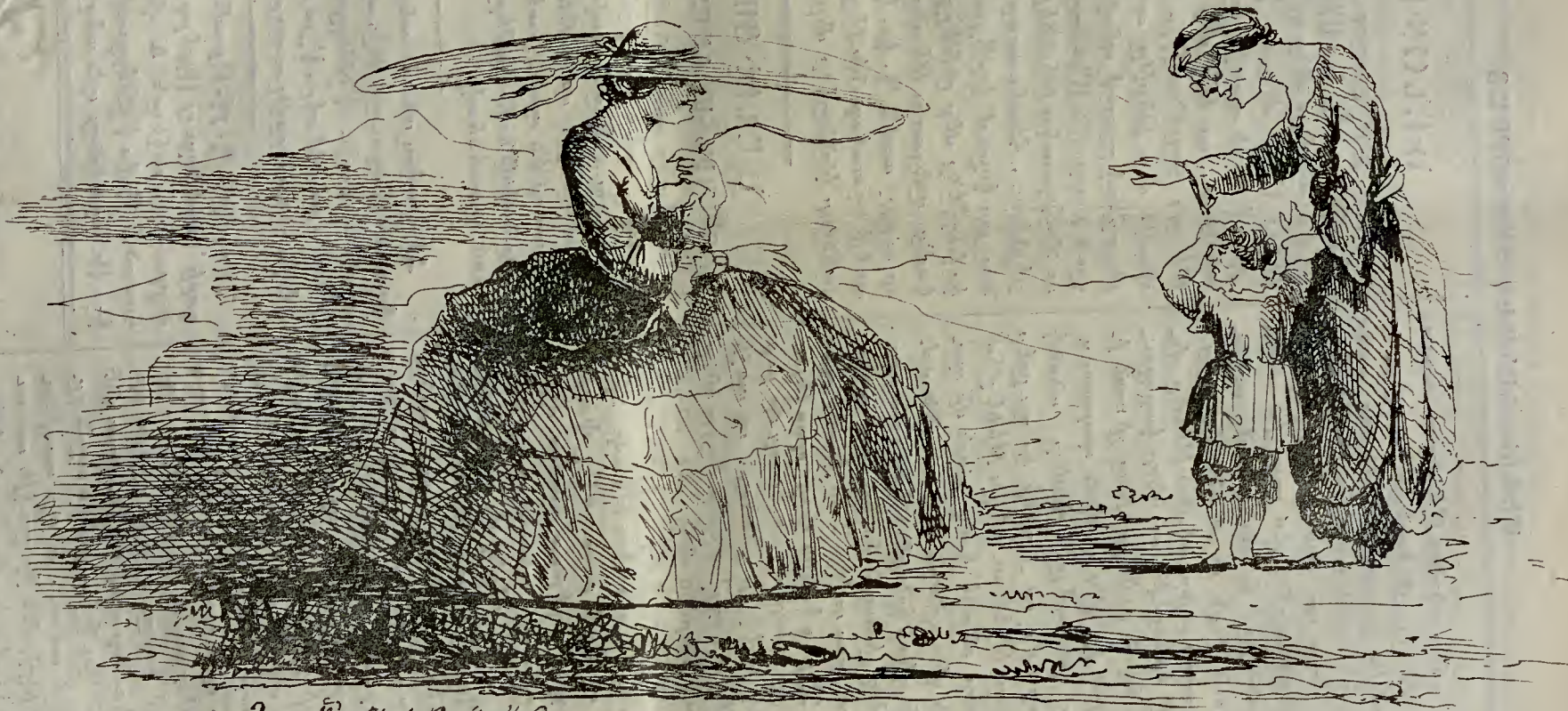
ԻՄՔԱԳԻՐ = ՏՆՕՐԵՆ

Յ. Գ. ՍԵՂԱՃԵԱՆ

Ի ՂԱԼԱԹԱ Կ. ՊՕԼՍՈՅ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻԻՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԵՎԵԼՅՈՑ ՓՈՂՈՑ ԹԻՒ 47

Յարույն հեքիմեան վրնագր. 2

Կեցի զաւակս մի լար. արեւը քեզ կերէկոյ չէ՝ հիմա տա շաբաթ
տակը կ'երթանք շուք տեղը կը նստինք: